

DAĞLIK KARABAĞ: Gerçekler ve kanıtlar

DAĞLIK KARABAĞ: Gerçekler ve kanıtlar (Yazının uzun şekli)

Önsöz

Dağlık Karabağ, tarih boyunca hiçbir zaman Azerbaycan'ın tam ve etkili egemenliği dâhilinde bulunmamıştır. İlk Azerbaycan devletinin kuruluşu olan 1918 yılından itibaren benzer bir egemenliğin var olduğu konusu en azından şüpheyle karşılanmalıdır. 1918–1920 yıllarındaki Azerbaycan Cumhuriyeti, uluslar arası toplum, özellikle de Milletler Topluluğu tarafından, Azerbaycan hükümeti'nin egemenlik iddiasında bulunduğu alanın, sınırlarının tespit edilmesinin mümkün olmadığı sebebiyle hiçbir zaman tanımamıştır. Dağlık Karabağ'ın, Sovyet Azerbaycanı'na cebren bağlanması gayri hukuki ve zoraki olmuştur.

Dağlık Karabağ ihtilafının bugünkü safhası 1988 yılında, Azerbaycan SSC yönetiminin, Dağlık Karabağ halkının hukuki hakkı olan kendi kaderini tayin etme konusundaki talebine cevap olarak tüm ülke sathında Ermenilere yönelik katliamlar ve etnik temizlik gerçekleştirmeleriyle başlamıştır.

1991 yılında, SSCB'nin yıkılma sürecinde, SSCB devletlerarası kanunlarına ve uluslar arası hukuk normlarına uygun olarak, eski Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti bölgesinde iki devlet ortaya çıkmıştır. Azerbaycan Cumhuriyeti ve Dağlık Karabağ Cumhuriyeti. İki devletin de meydana gelmesi benzer hukuki temellere dayanmaktadır. Avrupa Parlamentosu'nun 21 Haziran 1999 tarihli “Kafkasya’da barış sürecine katkı konusunda” kararıyla da Dağlık Karabağ'ın, diğer eski Sovyet cumhuriyetlerine benzer bir deklarasyon örneğiyle bağımsızlığını ilan etmiş olduğu olgusu kabul edilmiştir. Dağlık Karabağ Cumhuriyeti'nin kuruluşu, bağımsız bir devlet kuruluşu için gerekleri olan uluslar arası hukuk normları ve özelliklerinin yerine getirilmesiyle gerçekleşmiştir.

Azerbaycan Cumhuriyeti, hukuk ve siyaset olgularını hiçe sayarak Dağlık Karabağ'a karşı, uluslar arası terör teşkilatlarıyla yakın işbirliği içinde bulunan paralı askerleri de mobilize ederek geniş çaplı askeri operasyonlar başlattı. Binlerce sivil bu saldırganlığın kurbanı olmuş ve büyük maddi kayıplar meydana gelmiştir. Azerbaycan, 1994 yılında Dağlık Karabağ ve Ermenistan'la üçlü ateşkes antlaşması imzalamıştır.

Dağlık Karabağ ihtilafı, 1917 Ekim Devrimi sonrasında Rus İmparatorluğu'nun yıkılması ve Güney Kafkasya'da üç devletin, Ermenistan Cumhuriyeti, Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti ve Gürcistan Cumhuriyeti'nin kurulması günlerinden itibaren başlamıştır. İmparatorluğun yıkılmasından sonra Dağlık Karabağ (nüfusun %95'i Ermenilerden oluşmuştu) Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti'ne tabi olmayı reddetmiştir. Dağlık Karabağ Ermenileri kendi ilk meclislerini kurmuş, bu mecliste Karabağ bağımsız özne olarak ilan edilmiş, Milli Meclis ile hükümet seçilmiştir.

1920'de hem Ermenistan, hem de Azerbaycan bağımsızlıklarını kaybederek Sovyet cumhuriyetlerine dönüşmüşlerdir. 5 Temmuz 1921'de Rus Bolşevik Partisi'nin Kafkas bürosu, Josef Stalin'in şahsi baskısı altında bir gün önce aldığı kararını yeniden gözden geçirerek Karabağ'ı Sovyet Azerbaycanı'na tabi kılma kararı vermiş ve Sovyet Azerbaycanı dâhilinde Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi'ni yaratmıştır. Belirtilen karar, Dağlık Karabağ'ın statüsünü ve sınırlarını tespit etmek için hukuki zemin sağlamaktan uzaktır. Bu karar, hukuki hakka ve salahiyyete haiz olmayan üçüncü bir ülkenin siyasi partisi, Rusya Bolşevik Partisi tarafından alınmıştır. Bu karar alındığında hem Ermenistan, hem de Azerbaycan Sovyet olmakla birlikte, bağımsız devletler olmuşlardır. İki devletin hükümetleri, statü ve sınırlar konusunda anlaşmaya varmamışlardı. Bu karar ne hukuki, ne de tarihi sebeplere, sadece bir tek şahsın iradesinin empoze edilmesine dayanmaktaydı.

Sovyet Ermenistanı ve Sovyet Azerbaycanı, Aralık 1922'de Sovyetler Birliği'ne dâhil olmuşlardır. 1923 yılında Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (SSC) bünyesinde Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi yaratılarak Karabağ sorununun çözümü donduruldu. Özerk bölgenin içine asıl Dağlık Karabağ'ın tüm bölgeleri girmemekteydi.

Dağlık Karabağ'ın Azerbaycan SSC'ne devredilmesi kararının tekrar gözden geçirilmesiyle ilgili olarak Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi halkı ve yönetimi ile Ermenistan SSC yönetimi, defaten Sovyet yönetimine başvurmuşlardır. Tüm başvurular ya kale alınmamış, ya da reddedilmiş, başvuru sahipleri ise şiddetli takibata uğramışlardır. Bu başvurulardan birkaçına burada değinmek isteriz. Ermenistan SSC Komünist Partisi ve hükümeti 1945 yılında Sovyetler Birliği hükümeti ve Sovyetler Birliği Komünist Partisi'ne başvurmuştur. Dağlık Karabağ halkı 1963 ve 1965 yıllarında Sovyet yönetimine sırasıyla 2500 ve 45000 mektup yollamıştır. Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi halkı ve kurumları

tarafından, Sovyetler Birliği anayasası taslağının grldğ 1977 yılında çok sayıda değişiklik önergesi sunulmuştur.

Sovyetler Birliği'nde "Perestroyka" siyasetinin start alması, Dağlık Karabağ Ermenilerini sorunun adilane ve demokratik çözümü konusunda mitlendirmitir. 1987 sonlarında binlerce Karabağlı Ermeni barıcıl gösteriler ve mitingler düzenledi. Dağlık Karabağ zerk Bölgesi yönetimi tarafından SSCB Komünist Partisi'ne ve devletin liderlerine Ŗikyet ve başvurular yapıldı. Ermenistan SSC ile tekrar birleebilme isteğiyle yapılan açık başvuruyu imzalayanların sayısı 80000'in üzerindeydi.

20 Ŗubat 1988'de gerçekleşen Dağlık Karabağ milletvekillerinin özel oturumu tarafından "Dağlık Karabağ'ın Azerbaycan SSC'nden Ermenistan SSC'ne devredilmesi konusunda Azerbaycan ve Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri'nin yüksek Sovyetlerine başvurma" kararı alınmıştır. Yukarıda belirtilen kararın öncesinde yerel ve bölgesel Sovyetler de benzer kararlar almışlardı.

1991 yılında Dağlık Karabağ, SSCB devletlerarası kanunlarına uygun olarak bağımsızlık elde etme sürecine girmiştir. SSCB anayasası ve herhangi bir cumhuriyetin Sovyetler Birliği'nden ayrılmak istemesi durumunda, özerk cumhuriyetler ve özerk öznelerin halkları ve belli bölgelerde yoğun bir Ŗekilde yaşayan etnik grupların, SSCB'nde kalmayı veya ayrılan cumhuriyeti seçmeye kendilerinin karar verme hakkı olduğu konusundaki "Bir birlik cumhuriyetinin SSCB'nden ayrılması sorunlarının çözümü kuralları" konusundaki Sovyet kanunlarına (3 Nisan 1990'da kabul edilmiş) dayanarak Dağlık Karabağ'ın ve Ŗahumyan bölgesinin milletvekilleri 2 Eylül 1991'de düzenlenen ortak oturumda Dağlık Karabağ Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla ilgili bir deklarasyon kabul etmişlerdir.

Sovyetler Birliği'nin resmi yıkılıından sadece birkaç gün önce, 10 Aralık 1991'de Dağlık Karabağ'da yapılan referandumda, nüfusun ezici çoğunluğu Azerbaycan'dan kesin bağımsızlık için oy vermiştir. Dağlık Karabağ Cumhuriyeti parlamento seçimleri yapılmış ve bunun neticesinde ilk hükümet kurulmuştur. Neticede Dağlık Karabağ, yürürlükte olan SSCB devletlerarası kanunları ve uluslar arası hukuk normlarına uygun olarak, SSCB'nin yıkılıından önce bağımsızlığını elde etmiş tek özerk özne konumundadır. Bağımsız Dağlık Karabağ Cumhuriyeti hükümeti, Azerbaycan tarafından uygulanan toptan ambargo, savaş ve saldırganlık Ŗartları altında çalışmalarına balamıtır.

Bölgesinde konuşlandırılmış 4. ordunun silah ve mühimmatını kullanan Azerbaycan, Dağlık Karabağ'a karşı geniş çaplı askeri operasyonlar gerçekleştirmiştir. Bilindiği gibi, savaş değişken başarılarla 1991 sonbaharından, Mayıs 1994'e kadar sürmüştür. Dağlık Karabağ bölgesinin %60'ının işgal edildiği, başkent Stepanakert'in ve diğer yerleşim yerlerinin hava akınları ve ağır top ateşi suretiyle sürekli olarak bombardıman altında bulunduğu zamanlar oldu. Dağlık Karabağ Cumhuriyeti savunma güçleri, 1992 Mayısında Şuşi şehrini kurtarma ve Laçın bölgesine doğru bir koridor açmaya muvaffak olup, Ermenistan'la Dağlık Karabağ arasındaki bağlantıyı tekrar tesis etmeyi ve böylece Dağlık Karabağ'ın yıllar süren ambargosunun sonuçlarını kısmen ortadan kaldırmayı mümkün kıldılar.

1992 yılının Haziran-Temmuz aylarında Azerbaycan ordusu, Dağlık Karabağ Cumhuriyeti'nin Şahumyan bölgesinin tamamını, Martakert bölgesinin büyük bir kısmını ve Martuni, Askeran ile Hatrut'un bazı kısımlarını işgal etti. ABD kongresi, Ağustos 1992'de Azerbaycan'ın eylemlerini telin eden karar almış ve bunun sonucunda hükümet, bu devlete ekonomik yardım etmekten men edilmiştir.

Azerbaycan'ın saldırganlığına karşı koyabilmek amacıyla Dağlık Karabağ Cumhuriyeti'nde hayat tamamen silahlı mücadeleye kilitlendi. 14 Ağustos 1992'de Dağlık Karabağ Cumhuriyeti Devlet Savunma Komitesi kuruldu. Farklı savunma birliklerinin yeniden teşkilatlanması sonucunda ve disiplin ile merkezi komuta prensiplerine dayanarak Dağlık Karabağ Savunma Ordusu oluşturuldu.

Dağlık Karabağ Cumhuriyeti Savunma Ordusu, Azerbaycan tarafından daha önceden işgal edilmiş olan bölgeleri başarıyla kurtarmış ve Dağlık Karabağ Cumhuriyeti'ne bitişik ve o zamana kadar Ermenilere karşı ateş hattı olarak kullanılan Azerbaycan bölgelerini askeri operasyonlarla kontrolü altına aldı. Bu güvenlik bölgesinin oluşturulması sayesinde, Dağlık Karabağ'daki sivil halkı tehdit eden başlıca tehlike bertaraf edilmiş oldu.

1994 Mayısında Azerbaycan, Dağlık Karabağ ve Ermenistan meclis başkanları Bişkek'te, ateşkesle ilgili daha sonra imzalanacak olan antlaşmanın temellerinin atıldığı, Dağlık Karabağ ihtilafı konusunda BDT parlamentolar arası zirvesi kapanış bildirgesini imzaladı. Antlaşma, 12 Mayıs 1994'te yürürlüğe girdi ve bazı ihlallere rağmen bugüne kadar da yürürlüktedir.

Karabağ ihtilafının çözümü için 1992 yılında AGİT'in Minsk grubu oluşturuldu. Minsk grubunun himayesi altında başlayan görüşme sürecinin niyeti, görevi Dağlık Karabağ'ın statüsü sorununa nihai çözüm getirmek olan AGİT'in Minsk kuruluna hazırlanmaktadır.

I. Dağlık Karabağ sorununun hukuki ve tarihi özellikleri

A. Anlaşmazlığın ortaya çıkması (1918-1920)

Dağlık Karabağ (Ermenicede "Artsakh"), Ermeni Yüksek Platosu'nun kuzeydoğu kısmında bulunmaktadır. Antik çağlardan beri bu bölge tarihi Ermenistan'ın bir eyaleti olmuştur. Tüm antik kaynaklarda Ermenistan'ın kuzeydoğu sınırı, Kur Nehri olarak belirtilmektedir. Eski Ermeni devleti Urartu'nun bünyesinde (M.Ö. IX.-VI. yüzyıllar) bulunan Artsakh, Urtekhe-Urtekheni olarak anılmaktaydı. Bu dağlık bölgenin doğası ve iklimi uygun coğrafi konumuna eşdeğerdir. Strapon, Büyük Plinius, Ptolemeus Claudius, Bludarkos ve diğer tarihçilerin eserlerinde Ermenistan ve Ağvank'ın (Kafkasya Albanyası, farklı dağlı halkların yaşadığı, Ermenistan'ın Kafkasya'daki en eski komşusu) arasındaki sınır, Kur Nehri olarak gösterilmektedir.

Ermenistan, M:S. 387 yılında Bizans ve İran arasında bölünmüştür. Doğu Transkafkasya, Artsakh da dâhil olmak üzere İran egemenliğine geçmiştir. Bu durum, geç ortaçağ dönemine kadar bölgenin etnik sınırları üzerinde bir etki yaratmamıştır. Kur Nehri'nin sağ kıyısı, Artsakh (Karabağ) da dâhil olmak üzere Ermenilerle meskûn olarak kalmıştır. Göçebe Türk aşiretleri ancak 18. yüzyıl ortalarında Karabağ'ın kuzey sınırlarından sızmaya başlayıp, Ermeni soylu ailelerine karşı yüz yıl sürecek olan savaşlar başlattılar.

Dağlık Karabağ soyluları, feodal beylerin ("melikler") yönetimi altında şahsi, soylu ve diğer askeri birliklerden oluşan güçlerle fiili özerkliklerini korumaya muvaffak olmuşlardır. Osmanlı ordularının saldırılarına, göçebe aşiretlerin istilalarına, sayıca çok ve çoğu kez düşmanca tutum takınan komşu yöneticilerin nifaklarına ve İran şahlarının ordularına karşı koymaya mecbur olan Artsakh melikleri yabancı (Müslüman) egemenlikten kurtulmayı denediler. Karabağ melikleri bu yönde çalışmalarda bulunarak XVII.-XVIII. yüzyıllarda, I. Petro ve I. Pavel dâhil olmak üzere, Rus çarları ile mektuplaşmışlardır.

Artsakh'ın tarihi alanı 1805 yılında resmi olarak "Karabağ Hanlığı" adlandırılıp, Doğu Transkafkasya'yla birlikte Rus İmparatorluğu'nun "ebedi egemenliğine" bağlanmıştır. Bu durum, Rusya ve İran arasında Gülistan (1813) ve Türkmençay (1828) antlaşmalarıyla tasdik edilmiştir.

1. Dağlık Karabağ'la ilgili anlaşmazlık 1917 Ekim İhtilali neticesinde Rusya İmparatorluğu'nun yıkılması ve Güney Kafkasya'da üç devletin, Ermenistan Cumhuriyeti, Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti ve Gürcistan Cumhuriyeti'nin kuruluş günlerinden itibaren başlamıştır. İmparatorluğun çöküşünden sonra Dağlık Karabağ (nüfusunun %95'i Ermeni), Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti yönetimine tabi olmayı reddetmiştir. Karabağ Ermenileri kendi ilk meclislerini kurmuş, bu mecliste Karabağ, bağımsız özne olarak ilan edilmiş, Milli Meclis ile hükümet seçilmiştir.

2. Yeni kurulan Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti, Dağlık Karabağ halkının barışçıl yollardan kendi kaderini tayin etme iradesini askeri yöntemlerle bastırmaya çalışmıştır. Azerbaycan güçleri, Türk ordusunun yardımıyla, 1918 Mayısından 1920 Nisanına kadar Dağlık Karabağ'ın Ermeni halkına karşı saldırganlığa ve katliamlara (1920 Martında Karabağ'ın başkenti Şuşi'de yaklaşık 40 bin Ermeni katledilmiş veya sürülmüştür) başvurmuştur. Tüm bunlar dahi Dağlık Karabağ halkını Azerbaycan yönetimine tabi olmayı kabul ettirememiştir. Bu süreçte, bağımsızlığını yeni elde etmiş olan Ermenistan Cumhuriyeti tüm güçlerini toplayıp Türkiye'nin istilâsına karşı koymaya mecbur olmuş, bunun sonucunda Dağlık Karabağ'ı savunamamış veya Dağlık Karabağ probleminin çözümüyle ilgili diplomatik adımlar atamamıştır.

3. 1918'den 1920'ye kadar Dağlık Karabağ, ordu ve yasal yönetim de dâhil olmak üzere tüm devlet özelliklerine haizdi. Ağustos 1919'da Karabağ Milli Meclisi ve Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti hükümeti, silahlı ihtilaflardan kaçınabilmek niyetiyle Dağlık Karabağ'la ilgili geçici bir antlaşma imzaladılar. Taraflar, sorunun Paris Barış Konferansı'nda görüşülmesi konusunda anlaştılar. Böylece, Karabağ milli meclisiyle antlaşma imzalamış olan Azerbaycan, Dağlık Karabağ'ı, hukuki bağımsız özne olarak kabul etmiş oldu.

4. Ermenistan Cumhuriyeti ancak Nisan 1920'de Karabağ'ın çilekeş halkına yardım eli uzatabildi. Karabağ Ermenilerinin 9. Kurulu 23 Nisan 1920'de Dağlık Karabağ'ı Ermenistan'ın ayrılmaz parçası olarak ilan etti.

5. 1920 yılında, Dağlık Karabağ, Sovyet Rusya tarafından Azerbaycan ve o sıralar hâla bağımsız olan Ermenistan Cumhuriyeti arasında tartışmalı bölge ilan edildi. 10 Ağustos 1920’de Sovyet Rusya ve Ermenistan Cumhuriyeti arasında imzalanan antlaşmada Karabağ, Zangezür ve Nahcivan bölgelerinin Sovyet ordusu denetimine gireceği, fakat bu durumun, bu bölgelerin gelecekteki kaderi üzerinde bir etkisi olmayacağı belirtilmekteydi. Sorunun çözümü, Ermenistan ve Sovyet Rusya arasında imzalanacak olan antlaşmayla düzenlenecekti.

B. Azerbaycan’ın gayri hukuki taleplerine uluslar arası tepki

6. Uluslar arası toplum, özellikle Milletler Cemiyeti, Dağlık Karabağ’ın tartışılır statüsünü tanıdı. Milletler Cemiyeti, belli bir alan üzerindeki egemenliğini ve ülkenin sınırlarını tespit edemediğinden dolayı Azerbaycan’ın üyelik başvurusunu reddetti. Tartışmalı konulardan biri de, günümüz sınırlarından çok daha büyük bir alan kapsayan Dağlık Karabağ’ın statüsüydü¹. 1919–1920 yıllarında, Paris Barış Konferansı esnasında, Milletler Cemiyeti, Dağlık Karabağ sorununa bir kere daha değinerek sorunun çözümünü üzerine aldı. Lakin bölgede Sovyet yönetiminin tesis edilmesinden dolayı, sorunun çözümü uluslar arası platformun dışında kalmıştır.

C. Dağlık Karabağ, Sovyet yönetimi altında (1921–1988)

Dağlık Karabağ’ın cebren Azerbaycan’a bağlanması

7. 30 Kasım 1920’de Azerbaycan’ın Sovyet yönetimi bir bildiri kabul etti. Bu bildiri de, Dağlık Karabağ’ın, Sovyet Ermenistan’ın ayrılmaz bir parçası olarak tanınmasının Ermenistan’da Sovyet güçlerinin zafere erişmesi yönünde memnuniyet verici bir adım olarak kabul edilmekteydi.

8. 21 Temmuz 1921’de Sovyet Ermenistanı hükümeti, Azerbaycan’ın bildirisine ve Azerbaycan hükümetiyle vardığı anlaşmaya dayanarak, Dağlık Karabağ’ı, Sovyet Ermenistanı’nın ayrılmaz bir parçası olarak tanıma kararı aldı.

9. 1 Aralık 1920’de Milletler Cemiyeti kurulunun 5. Komitesi şu sonuca varmıştır. Azerbaycan, “de-juro” olarak “tam manasıyla kendi kendisini idare eden bir devlet” olarak tanınmaz, çünkü Milletler Cemiyeti’nin hiçbir üyesi tarafından “de-juro” olarak

¹ Milletler Cemiyeti genel sekreterinin memorandumunu, Kasım 1920, No 20/48/108 («Memorandum of the Secretary General, the League of Nations, November 1920, reference no. 20/48/108»)

tanınmamaktadır. Dahası, Azerbaycan'ın iddia ettiği "40000 mil kare alan, görünüşe göre daha önceleri hiçbir zaman bir devlet olmayıp, devamlı daha büyük, örneğin Moğol, Pers, veya 1813 yılından itibaren Rus İmparatorluğu benzeri oluşumların içinde bulunmuştur".

10. Belirtilen belgeler sırasıyla Milletler Cemiyeti'nin 18 Aralık 1920 tasarısında ve Rus dışişleri bakanlığının 1920–21 yılları raporunda kaydedilmiştir.

11. Gerçekleri görmezden gelerek, Rusya Bolşevik Partisi'nin Kafkas Bürosu, Josef Stalin'in şahsi baskısı altında, bir önceki gün aldığı kendi kararını 5 Temmuz 1921'de gözden geçirerek Karabağ'ı Sovyet Azerbaycan yönetimine tabi kılma kararı aldı ve Sovyet Azerbaycanı dâhilinde Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi'ni meydana getirdi. Bu karar, Dağlık Karabağ'ın statüsünün ve sınırlarının belirlenmesi konusunda hukuki dayanak olarak kabul edilemez, çünkü karar, yasal hakları ve yetkileri olmayan üçüncü bir ülkenin siyasi partisi olan Rusya Bolşevik Partisi tarafından alınmıştır. Bu karar alındığında hem Ermenistan, hem de Azerbaycan Sovyet olmakla birlikte, bağımsız devletler olmuşlardır. İki devletin hükümetleri statü ve sınırlar konusunda anlaşmaya varmamışlardı. Bu karar ne hukuki, ne de tarihi sebeplere, sadece bir tek şahsın iradesinin empoze edilmesine dayanmaktadır.

12. 1922 yılı aralığında Sovyet Ermenistan'ı ve Sovyet Azerbaycan'ı Sovyetler Birliğine dâhil olmuşlardır. 1923 yılında Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (SSC) bünyesinde Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi yaratılarak Karabağ sorununun çözümü donduruldu. Özerk bölgenin içine asıl Dağlık Karabağ'ın tüm bölgeleri girmemekteydi.

Dağlık Karabağ'ın Sovyet yönetimi yıllarında insan hakları ihlalleri

13. Dağlık Karabağ üzerinde egemenlik sahibi olduğu tüm yıllar boyunca Azerbaycan SSC yönetimi Karabağlı Ermenilerin hak ve hürriyetlerini sistematik şekilde çığnemiştir. Azerbaycan yönetimi, Karabağ'ın sosyoekonomik gelişmesini bilinçli bir şekilde engelleyerek bölgeyi hammadde kaynağına dönüştürmüştür.² Azerbaycan SSC, Karabağ'dan Ermeni kökenlileri kovma, Ermeni tarihi ve kültürel anıtlarını yok etme ve sahiplenme siyaseti gütmüştür.

14. Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ'a yönelik ayrımcılığı, Ermeni asıllı nüfusun refah seviyesi üzerinde etki yapıp, dış göçü tetikleyen başlıca etken olmuştur. Bunun sonucunda Ermeni

² "Azerbaycan SSC'nin halk ekonomisi" yayınında görüldüğü gibi, 1981-1985 yıllarında Dağlık Karabağ'da kişi başına yapılan yatırımlar, Azerbaycan'ın ortalama verilerinin yarısı kadardır. 1986'da ise fark 2,7 misline ulaşmaktadır.

ahali azalmıştır. 1923 yılında Ermeniler, Dağlık Karabağ nüfusunun %94,4'ünü teşkil etmekteydi. 1989'da bu oran azalarak 76,9'a inmiştir. Aynı süre içinde Dağlık Karabağ'ın Azerbaycanlı nüfusu, temelde Azerbaycan'dan gelen yerleşimciler yüzünden katlanmıştır. 1923 yılında bölge nüfusunun %3'ünü teşkil eden Azerbaycanlılar, 1989'da %21,5'e ulaşmışlardır.

Dağlık Karabağ'ın cebren bağlanmasını tekrar gözden geçirmek konusunda başvurular

15. Dağlık Karabağ'ın Azerbaycan SSC'ne devredilmesi kararının tekrar gözden geçirilmesiyle ilgili olarak dağlık Karabağ Özerk Bölgesi halkı ve yönetimi ile Ermenistan SSC yönetimi defaten Sovyet yönetimine başvurmuşlardır. Tüm başvurular ya kale alınmamış, ya da reddedilmiştir. Başvuru sahipleri ise şiddetli takibata uğramışlardır. Bu başvurulardan birkaçına burada değinmek istiyoruz. Ermenistan SSC Komünist Partisi ve hükümeti 1945 yılında Sovyetler Birliği hükümeti ve Sovyetler Birliği Komünist Partisi'ne başvurmuştur. Dağlık Karabağ halkı 1963 ve 1965 yıllarında Sovyet yönetimine sırasıyla 2500 ve 45000 mektup yollamıştır. Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi halkı ve kurumları tarafından, Sovyetler Birliği anayasası taslağının görüşüldüğü 1977 yılında çok sayıda değişiklik önergesi sunulmuştur.

D. 1988–1991 yıllarında Dağlık Karabağ

16. Sovyetler Birliği'nde "Perestroyka" siyasetinin start alması, Dağlık Karabağ Ermenilerini, sorunun adilane ve demokratik çözümü konusunda ümitlendirdi. 1987 sonlarında binlerce Karabağlı Ermeni barışçıl gösteriler ve mitingler düzenledi. Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi yönetimi tarafından SSCB Komünist Partisi'ne ve devletin liderlerine şikâyet ve başvurular yapıldı. Ermenistan SSC ile tekrar birleşebilme isteğiyle yapılan açık başvuruyu imzalayanların sayısı 80000'in üzerindedir.

17. 20 Şubat 1988'de gerçekleşen Dağlık Karabağ milletvekillerinin özel oturumu tarafından "Dağlık Karabağ'ın Azerbaycan SSC'nden Ermenistan SSC'ne devredilmesi konusunda Azerbaycan ve Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri'nin yüksek Sovyetlerine başvurma" kararı alınmıştır. Yukarıda belirtilen kararın öncesinde yerel ve bölgesel Sovyetler de benzer kararlar almışlardır.

18. Sovyet yönetimi, Dağlık Karabağ sorununu siyasi alandan sosyoekonomik alana kaydırmayı denedi. Azerbaycan yönetimi de bu esnada, Sovyet yöneticilerinin kararsız durumlarından faydalanarak, niyeti tüm sorunu etnik alana taşımak olan azılı bir basın propagandası başlattı ve 1988–1990 yıllarında soruna barışçıl çözüm bulmak yerine baskı, kırım ve tehcir uygulamalarına başvurdu (1988 Sumgait katliamları, tüm Azerbaycan'dan, özellikle de 1988 yılının Kasım-Aralık aylarında Bakû, Kirovabad, Şemakh, Şamkhor, Mingeçaur ve Nahcivan Özerk Bölgesi'nden Ermenilerin sürülmesi, 1990 Ocağında Bakû'da gerçekleştirilen büyük Ermeni kırımı, 2 köy Azerbaycan'ın Khanlar bölgesinden, 3 köy Şahumyan bölgesinden, 15'i Hatrut bölgesinden ve 4'ü Şuşi bölgesinden olmak üzere 24 Ermeni köyünün "Koltso" operasyonu sonucu cebren boşaltılması ve 1992 Nisanında meydana gelen Marağa Köyü katliamı).

19. Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi ve çevre bölgelerin Ermeni ahalisini sürmek için Sovyet ve Azerbaycanlı yönetimlerin ortak çabaları, 1991 yılının Nisan-Mayıs aylarında, Sovyet ordusu tarafından "Koltso" operasyonu gerçekleştirildiğinde zirveye ulaştı. Bu olay, Azerbaycanlıların saldırılarından korunabilmek amacıyla Karabağ savunma ordusunun kurulmasını teşvik etmiştir. Azerbaycan SSC, silahlı saldırı haricinde, ekonomik baskılar da uygulamış ve genelde Azerbaycan SSC üzerinden Ermenistan SSC'ne ve Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi'ne gönderilen tüm malların sevkiyatının durdurulması sonucunda Karabağ tamamen tecrit edildi.

Dağlık Karabağ Cumhuriyeti'nin kurulması

20. 29 Ağustos 1991'de Azerbaycan SSC "1918–1920 Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti"nin bağımsızlığının yeniden teşkil edildiği konusunda bir bildiri yayınladı

21. 1991 yılında Dağlık Karabağ, SSCB devletlerarası kanunlarına uygun olarak bağımsızlık elde etme sürecine girdi. SSCB anayasası ve herhangi bir cumhuriyetin Sovyetler Birliği'nden ayrılmak istemesi durumunda, özerk cumhuriyetler ve özerk öznelerin halkları ve belli bölgelerde yoğun bir şekilde yaşayan etnik grupların, SSCB'nde kalmayı veya ayrılan cumhuriyeti seçmeye kendilerinin karar verme hakkı olduğu konusundaki "Bir birlik cumhuriyetinin SSCB'nden ayrılması sorunlarının çözümü kuralları" konusundaki Sovyet kanunlarına (3 Nisan 1990'da kabul edilmiş) dayanarak Dağlık Karabağ'ın ve Şahumyan bölgesinin milletvekilleri 2 Eylül 1991'de düzenlenen ortak oturumda Dağlık Karabağ Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla ilgili bildiriye kabul etmişlerdir.

22. 10 Aralık 1991’de Dağlık Karabağ’da yapılan referandum uluslar arası gözlemciler ve basın temsilcileri tarafından gözlemlenmiştir.³ Kayıtlı 132328 seçmenin 108736’sının (%82,2’si) oylamaya katıldığı ve 108615’inin (%99,89’u) olumlu oy kullandığı bu referandumla Karabağ bağımsız olarak kabul edildi. Kayıtlı seçmenlerin %17,8’i, genelde etnik Azerbaycanlılar, referanduma katılmadı. Sonuç olarak, Dağlık Karabağ, yürürlükte olan SSCB devletlerarası kanunları ve uluslar arası hukuk normlarına uygun olarak, SSCB’nin yıkılışından önce bağımsızlığını elde etmiş tek özerk özne konumundadır.

23. 6 Ocak 1992’de, Dağlık Karabağ’ın yeni seçilmiş meclisi, halkının kendi kaderini tayin etme hakkına ve referandum sayesinde dile getirmiş olduğu iradesine dayanarak “Dağlık Karabağ Cumhuriyeti’nin Bağımsızlık Bildirgesi”ni kabul etmiştir. Meclis, cumhuriyeti tanıma ve bölgenin Ermeni asıllı nüfusunun yok edilmesinin önünü alma çağrısıyla Birleşmiş Milletler Teşkilatı’na ve uluslar arası topluma da başvurmuştur.

24. Aralık 1991’de, SSCB’nin yıkılması sonrasında eski Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti bölgesinde iki devlet kurulmuştur. Bunlar Azerbaycan Cumhuriyeti ve Dağlık Karabağ Cumhuriyeti’dir. İki ülke de benzer hukuki temeller üzerine kurulmuşlardır. Bu açıdan, halkının kendi kaderini tayin etme hakkı üzerinde kurulmuş olan Dağlık Karabağ Cumhuriyeti’nin kuruluşunu Azerbaycan Cumhuriyeti’nin toprak bütünlüğü çerçevesinde görmemek gerekir. Bu durum, Avrupa Parlamentosu’nun 21 Haziran 1999 yılında kabul ettiği “Kafkasya’da barış sürecine katkı” konulu karar tasarısıyla da tasdik edilmiştir. Bu tasarıyla, Dağlık Karabağ’ın da eski Sovyet cumhuriyetleriyle aynı deklarasyon sayesinde bağımsızlığını ilan etmiş olduğu kabul edilmiştir.

25. 1991 yılında, 1918–1920 yıllarındaki Azerbaycan Cumhuriyeti’nin halefi olarak bağımsızlığını tekrar tesis edip 1920–1991 yılları Sovyet hukuki mirasından feragat eden Azerbaycan SSC, 1921 yılının Temmuzunda Sovyet Azerbaycanı’na bağlanmış olan bölgeleri ve Dağlık Karabağ’a yönelik herhangi bir talep sunma hakkını kaybetmiştir. Böylece, Dağlık Karabağ Cumhuriyeti, Azerbaycan Cumhuriyeti’nin herhangi bir egemenliğinin olmadığı bir bölgede şekillenmiştir.

E. Dağlık Karabağ’ın 1991–1994 yıllarındaki savaşları

³ Gözlemciler arasında eski Sovyet cumhuriyetleri temsilcileri, SSCB Yüksek Sovyet, Rusya Federe Sosyalist Cumhuriyeti, Moskova meclisi vekilleri ve çeşitli uluslar arası kuruluşların ve yabancı devletlerin temsilcileri vardı.

26. Sovyetler Birliği'nin resmi yıkılışından sadece birkaç gün önce, 10 Aralık 1991'de, Dağlık Karabağ' da yapılan referandumda nüfusun ezici çoğunluğu Azerbaycan'dan kesin bağımsızlık için oy vermiştir. Dağlık Karabağ Cumhuriyeti parlamento seçimleri yapılmış ve bunun neticesinde ilk hükümet kurulmuştur. Bağımsız Dağlık Karabağ Cumhuriyeti hükümeti, Azerbaycan tarafından uygulanan toptan ambargo, savaş ve saldırganlık şartları altında çalışmalarına başlamıştır.

Azerbaycan, bölgesinde konuşlandırılmış 4. ordunun silah ve mhimmatını kullanarak, Dağlık Karabağ'a karşı geniş çaplı askeri operasyonlar gerçekleştirmiştir. Bilindiği gibi, savaş değişken başarılarla 1991 sonbaharından, Mayıs 1994'e kadar srmştir. Dağlık Karabağ bölgesinin %60'ının işgal edildiği, başkent Stepanakert'in ve diğer yerleşim yerlerinin hava akınları ve ağır top ateşi suretiyle sürekli olarak bombardıman altında bulunduğu zamanlar oldu. Dağlık Karabağ Cumhuriyeti savunma güçleri, 1992 Mayısında şuşi şehrini kurtarma ve Laçin bölgesine doğru bir koridor açmaya muvaffak olup, Ermenistan'la Dağlık Karabağ arasındaki bağlantıyı tekrar tesis etmeyi ve böylece Dağlık Karabağ'ın yıllar süren ambargosunun sonuçlarını kısmen ortadan kaldırmayı mümkün kıldılar.

1992 yılının Haziran-Temmuz aylarında Azerbaycan ordusu, Dağlık Karabağ Cumhuriyeti'nin şahumyan bölgesinin tamamını, Martakert bölgesinin büyük bir kısmını ve Martuni, Askeran ile Hatrut'un bazı kısımlarını işgal etti. ABD kongresi, Ağustos 1992'de Azerbaycan'ın eylemlerini telin eden karar almış ve bunun sonucunda hükümet, bu devlete ekonomik yardım etmekten men edilmiştir.

Azerbaycan'ın saldırganlığına karşı koyabilmek amacıyla Dağlık Karabağ Cumhuriyeti'nde hayat tamamen silahlı mücadeleye kilitlenmiştir. 14 Ağustos 1992'de Dağlık Karabağ Cumhuriyeti Devlet Savunma Komitesi kuruldu. Farklı savunma birliklerinin yeniden teşkilatlanması sonucunda ve disiplin ile merkezi komuta prensiplerine dayanarak Dağlık Karabağ Savunma Ordusu meydana getirildi.

Dağlık Karabağ Cumhuriyeti Savunma Ordusu, Azerbaycan tarafından daha önceden işgal edilmiş olan bölgeleri başarıyla kurtarmış ve Dağlık Karabağ Cumhuriyeti'ne sınır teşkil eden ve o zamana kadar Ermenilere karşı ateş hattı olarak kullanılan Azerbaycan bölgelerini askeri operasyonlar esnasında kontrolü altına aldı. Bu güvenlik bölgesinin oluşturulması sayesinde, Dağlık Karabağ'daki sivil halkı tehdit eden başlıca tehlike bertaraf edilmiş oldu.

Rusya, Kırgızistan ve BDT'nun parlamentolar arası meclisinin arabuluculuğuyla 1994 Mayısında Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te Azerbaycan, Dağlık Karabağ ve Ermenistan meclis başkanları Bişkek Belgesi'ni imzaladı. Bu antlaşmayla çatışan taraflar ateşkes yapma konusunda anlaştilar. Antlaşma, 12 Mayıs 1994'te yürürlüğe girdi ve bugüne kadar da yürürlükte kalmaktadır.

Karabağ ihtilafının çözümü için 1992 yılında AGİT'in Minsk grubu oluşturuldu. Minsk grubunun himayesi altında başlayan görüşme sürecinin niyeti, görevi Dağlık Karabağ'ın statüsü sorununa nihai çözüm getirmek olan AGİT'in Minsk kuruluna hazırlanmaktadır.

I. Dağlık Karabağ Cumhuriyeti'nin bağımsız devlet olarak özellikleri

27. Dağlık Karabağ Cumhuriyeti bağımsızlığını devletlerarası ve uluslar arası hukuk normlarına uygun olarak elde emiştir. Dağlık Karabağ, bu hukuki sürece paralel olarak, bağımsız bir devletin şekillenmesinde gerekli olan tüm kurum ve özellikleri de başarılı bir şekilde meydana getirmiştir.

Belli bir bölge

Dağlık Karabağ, kendi sınırları içine düşen belli bir bölgeye yönelik egemen salahiyetini kullanmakta ve vatandaşları için güvenli ve normal hayat şartları sağlayabilmektedir.

Kalıcı nüfus

Dağlık Karabağ halkının büyük bir çoğunluğu bölgeyle tarihi bağları olan bütüncül bir grubun temsilcisidir.

Belli bir bölge ve halka yönelik özel salahiyete sahip kalıcı yönetim

Dağlık Karabağ, başkanlık sistemiyle yönetilen bir cumhuriyettir. Cumhuriyetin en yüksek kanun koyucu organı Milli Meclis'tir. Devletin siyasi kuruluşları, yürütme ve yargı kurumlarının kuruluşlarıyla ilgili bir dizi kanun 1991 yılından itibaren Milli Meclis tarafından kabul edilmiştir. Hükümet, başbakan ve 12 bakandan meydana gelmektedir. İlgili kanunun 1998 yılında kabulünden sonra Dağlık Karabağ'da yerel yönetim sistemi yürürlüğe girmiştir. 2006 yılında, referandumla ülkenin anayasası kabul edilmiştir. Aralık 1991'den itibaren düzenli olarak başkanlık, meclis ve yerel seçimler yapılmıştır.⁴ Dağlık Karabağ'ın son başkanlık seçimi 2007 yılında yapılmış ve seçim sonucunda Bay Bako Sahakyan ülkenin yeni cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir.

4 Seçimler, uluslar arası gözlemciler tarafından denetlenmiştir (Büyük Britanya İnsan Hakları Helsinki Grubu, Karşılaştırmalı Seçim Araştırma Merkezi, Moskova Milli Güvenlik Sorunları Bilimsel Akademisi ve Moskova Sosyal, Ekonomik, ve Bilimsel Projeler Vakfı).

Yabancı ülkelerle görüşmeler yapan hükümet

20 Eylül 1992’de Dağlık Karabağ, tanınma başvurusunu takdim etmek için Birleşmiş Milletler Teşkilatı’na, bağımsız Devletler Topluluğu’na ve farklı devletlere başvurmuştur.

Dağlık Karabağ sorunuyla ilgili farklı uluslar arası teşkilatlar tarafından kabul edilen bir dizi belge ve farklı devletler tarafından ortaya konan çok sayıda arabuluculuk çabaları, Dağlık Karabağ’ın, barış görüşmeleri esnasında sürekli ciddi bir faktör, bölgesel rol oynayan bağımsız bir özne olduğunu kanıtlamaktadır. Bu durum, farklı belgelerdeki Dağlık Karabağ’ın resmi görevlilerine ait bir dizi imzayla kanıtlanmaktadır. Bu belgelerden bazıları aşağıda belirtilmektedir.

— Rusya’nın Jeleznovodsk şehrinde gerçekleştirilen resmi görüşmeler sonrasında, Rusya ve Kazakistan cumhurbaşkanlarının inisiyatifiyle kabul edilen 23 Eylül 1991 tarihli Jeleznovodsk Deklarasyonu.

— Tüm askeri operasyonlara iki aylığına ara vermeye yönelik, Azerbaycan, Dağlık Karabağ ve Ermenistan savunma bakanlıkları tarafından imzalanan 19 Eylül 1992 Soçi Antlaşması.

— 25 Eylül 1992’de Moskova’da imzalanan ve Soçi Antlaşması’nın fiiliyata geçirilmesiyle ilgili askeri-teknik belgesi.

— AGİT Minsk Grubu başkanı tarafından Eylül 1993’te önerilen acil adımlar takvimi. Dağlık Karabağ, bu belgeyle ilk defa çatışan taraf olarak takdim edilmektedir.

— Ermenistan, Azerbaycan ve Dağlık Karabağ meclis başkanlarının görüşmeleri sonucunda imzalanmış 1994 tarihli Bişkek Protokolü ve

— Rusya’nın arabuluculuğuyla Ermenistan ve Azerbaycan savunma bakanları ile Dağlık Karabağ silahlı kuvvetleri komutanı tarafından 12 Mayıs 1994’te imzalanan ateşkes antlaşması.

Bunların haricinde, 1992 yılından başlayarak Azerbaycan yöneticileri, düzenli olarak Dağlık Karabağ yöneticileriyle doğrudan temas içinde bulunmuşlardır

— 15 Eylül 1992’de Azerbaycan ve Dağlık Karabağ temsilcileri arasında gerçekleşen Moskova temaları.

— 28 Temmuz 1993'te Martakert temas çizgisinde Dağlık Karabağ Cumhuriyeti ve Azerbaycan hükümeti heyetleri arasındaki görüşme. Bu heyetlerin başkanları Dağlık Karabağ Cumhuriyeti Savunma Komitesi başkanı Serj Sargsyan ve Azerbaycan savunma bakanı geçici görevlisi Safar Abiyev olmuştur. Tarafların heyetlerinin bünyesinde Dağlık Karabağ Cumhuriyeti'nin dışişleri bakanı Ğukasyan, Dağlık Karabağ Cumhuriyeti'nin milli güvenlik dairesi şefi Abrahamyan, Dağlık Karabağ Cumhuriyeti iç işleri bakan yardımcısı Ağasyan ve Azerbaycan devlet bakanı Aliyev, Azerbaycan dışişleri bakanlığı temsilcisi Zülfükârov ve Azerbaycan savaş esirleri değişimi heyeti başkanı Kâzımov bulunmaktaydı. Taraflar, görüşmeler sonucunda askeri operasyonlardan geri durma konusundaki daha önceki antlaşmayı uzatma konusunda yeni bir anlaşma imzalamışlardır.

— Sonrasında ortak bir açıklamanın yapıldığı, 12 ve 13 Eylül 1993 tarihinde Moskova'da Azerbaycan Cumhuriyeti devlet meclisi başkan yardımcısı A.Calilov ve Dağlık Karabağ Cumhuriyeti dışişleri bakanı A.Ğukasyan arasında yapılan görüşmeler.

— Dağlık Karabağ ve Azerbaycan başbakan yardımcıları (J.Poğosyan ve A.Abbasov) arasında 25 Eylül 1993'de Ağdam'ın temas çizgisinde yapılan görüşme.

— 25 Eylül 1993'de Azerbaycan ve Dağlık Karabağ liderleri arasında Moskova'da yapılan görüşme.

— 1993 yazı ve sonbaharında, Bakû ve Stepanakert arasında, askeri ve siyasi liderler düzeyinde düzenli görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

1993–1994 yıllarında Moskova'da, Rusya'nın arabuluculuğuyla Azerbaycan Cumhuriyeti, Dağlık Karabağ Cumhuriyeti ve Ermenistan Cumhuriyeti arasında üst düzey siyasi önderler ve savunma bakanlıkları arasında üçlü görüşmeler yapılmıştır. Bunun sonucunda, topçu bombardımanı ve saldırı mahiyetteki askeri operasyonların karşılıklı olarak son verilmesi, ateşkes rejiminin uzatılması, tutuklu kadın ve çocukların karşılıklı serbest bırakılması ve benzer sorunlarla ilgili bir dizi konuda anlaşmaya varılmıştır.

AGİT bünyesinde gerçekleştirilen görüşmelere Dağlık Karabağ'ın faal katılımı olgusuyla ilgili başka kanıtlar da vardır.

— AGİT meclisinin ilk tamamlayıcı görüşmesi 24 Mart 1992’de Helsinki’de gerçekleştirilmiş ve Dağlık Karabağ sorunuyla ilgili bir kurul toplantısı yapılma kararı alınmıştır. Dağlık Karabağ’ın yasal temsilcileri, ilgili taraf olarak toplantıya katılmaya davet edilmişlerdir.

— AGİT’in 1994 yılında Budapeşte’de gerçekleştirdiği ve katılımcıların, ihtilaf tarafları (Azerbaycan, Dağlık Karabağ ve Ermenistan) arasında 12 Mayıs 1994’te imzalanan ateşkes antlaşmasını memnuniyetle karşıladıkları ve AGİT çekişmeli barış güçlerini konuşlandırma konusundaki iyiniyetlerini açıkladıkları ve AGİT üst düzey planlama grubu yaratma konusunda anlaştıkları zirve toplantısı.

— İhtilaf taraflarının statükosuyla ilgili AGİT’in eski kararlarının tasdik edildiği AGİT başkanının 31 Mart 1995 açıklaması. İhtilafa taraf olan iki AGİT katılımcı devletin, ihtilafın üçüncü tarafı olarak Dağlık Karabağ’ın ve ayrıca Minsk kurulunun görüşmelerin tüm sürecine katılması öngörülmüştür.

Bunun haricinde, AGİT Minsk grubu başkanları, bölgeye gerçekleştirdikleri ziyaretleri esnasında Dağlık Karabağ’ı ziyaret edip Karabağ yöneticileriyle görüşmelerde bulunmaktadır. Her halükârda, 1990’ların ortasında gerçekleştirilen resmi görüşmelerin bir önceki döneminde görüşmelerin Dağlık Karabağ temsilcilerinin katılımıyla gerçekleşmiş olmasına rağmen, AGİT’in arabuluculuğunda devam eden tüm süreç boyunca Azerbaycan Cumhuriyeti, Dağlık Karabağ temsilcilerinin katılımına karşı çıkmıştır.

Azerbaycan, görüşmelere Dağlık Karabağ’ın katılımının, Dağlık Karabağ’ın fiili statüsü olarak kabul edileceğinden korkmaktadır. Sorunla ilgili Azerbaycan’ın benzer yaklaşımı, kendi gerçek niyetlerini de ortaya koymaktadır.

(a) Mümkün olduğu kadar uzun bir süre boyunca görüşme sürecini desteklemeyerek, Hazar petrolünden elde edilecek gelirler sayesinde Ermenistan üzerinde baskı yaratmak ve Azerbaycan için elverişli bir çözüme varmak konusunda ümit beslemek.

(b) Çatışmanın, tüm ilgili sonuçlarıyla birlikte, Ermenistan ve Azerbaycan arasındaki bölgesel bir anlaşmazlıktan kaynaklanıyormuş gibi göstererek asıl içeriğini saptırmak.

(c) Dağlık Karabağ’ın kendi kaderini tayin etme sürecini silahlı ihtilafa dönüştürerek, bunun sonucunda ortaya çıkan fiili durumla ilgili Azerbaycan’ın sorumluluğunu gizlemek.

(d) Kendisini uluslar arası yardıma muhtaç mağdur taraf olarak göstermek.

ABD, Fransa, Rusya, Lübnan, Almanya, Avustralya ve Ermenistan'daki Dağlık Karabağ temsilcilikleri, Dağlık Karabağ'ın uluslar arası alandaki faal katılımının kanıtlarıdır.

II. Ermenistan ve Dağlık Karabağ'a yönelik ambargoya uluslar arası tepki

28. Uluslar arası camia, uluslar arası organizasyonların ilgili tasarılarıyla, Azerbaycan tarafından Ermenistan Cumhuriyeti ve Dağlık Karabağ'a yönelik uygulanan ambargoyu sert bir dille eleştirmiş, özellikle Avrupa Parlamentosu'nun 18 Haziran 1987, 18 Ocak 1990 ile 21 Ocak ve 27 Mayıs deklarasyonlarında ve Dağlık Karabağ'daki durum hakkında değerlendirme almakla ilgili Avrupa Parlamentosu, parlamenter zirve toplantısı başvurusundaki Etkinson'un başvurusunda (zirvenin 30 üyesi tarafından 22 Eylül 1992'de takdim edilmiştir) vs. bu durumu insan hakları ihlali olarak değerlendirmişlerdir.

ABD kongresi, ihtilafın düzenlenmesine destek sürecine faal olarak katılmıştır. Kongrenin, Dağlık Karabağ sorununa eğilmesi, genelde, yurt dışı faaliyetleri için maddi tahsisatlarla ilgili kanun maddeleri sayesinde olmuştur.

— Dağlık Karabağ ihtilafının düzenlenmesini desteklemek ve düzenlenmesini başarmak konusunda tarafları cezp etmek niyetiyle maddi tahsisatta bulunmak.

— Dağlık Karabağ halkına insani yardımda bulunmak.

— Azerbaycan tarafından uygulanan ve Ermenistan Cumhuriyeti ve Dağlık Karabağ Cumhuriyeti'ne yönelik olan ambargoya cevaben alınmış olan, Azerbaycan Cumhuriyeti'ne yapılacak doğrudan yardımların sınırlandırılmasının devam ettirilmesi kararı.

Uluslar arası toplum, kesin ve tereddütsüz bir şekilde Azerbaycan'ın saldırgan siyasetine cevap vermelidir. Güney Kafkasya bölgesindeki tehlikeli ve belirsiz durumun üstesinden gelmek, şimdilik planlama evresinde bulunan, lakin gerçekleşmesi mümkün askeri operasyonların önünü almak ve Azerbaycan'ın uluslar arası sorumluluklarını yerine getirmesini garanti altına almak için acil adımlar atmak gerekmektedir.

III. Barış görüşmelerinin şimdiki evresi ve Azerbaycan'ın engelleyici tutumu

29. Dağlık Karabağ ihtilafının bugünkü safhası 1988 yılında, Azerbaycan SSC yönetiminin, Dağlık Karabağ halkının hukuki hakkı olan kendi kaderini tayin etme konusundaki talebine cevap olarak tüm ülke sathında Ermenilere yönelik katliamlar ve etnik temizlik gerçekleştirmesiyle başlamıştır. 1991 yılında, SSCB'nin yıkılması sonucunda SSCB devletlerarası kanunlarına ve uluslar arası hukuk normlarına uygun olarak, eski Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti bölgesinde iki devlet ortaya çıkmıştır. Azerbaycan Cumhuriyeti ve Dağlık Karabağ Cumhuriyeti. Akabinde, Azerbaycan Cumhuriyeti Dağlık Karabağ'a karşı, uluslar arası terör teşkilatlarıyla yakın işbirliği içinde bulunan paralı askerleri de mobilize ederek geniş çaplı askeri operasyonlar başlattı. Binlerce sivil bu saldırganlığın kurbanı olmuş ve büyük maddi kayıplar meydana gelmiştir.

30. Savaşın başlangıç safhasında Azerbaycan Cumhuriyeti, Dağlık Karabağ'ın büyük bir kısmını işgal etmiş, başkent Stepanakert'e kadar yaklaşmıştır. Halkın güvenliğini sağlamak niyetiyle Dağlık Karabağ Cumhuriyeti'nin silahlı kuvvetleri askeri operasyonları rakip alana taşımak zorunda kalmışlar ve komşu bölgeleri denetimleri altına almışlardır. Güvenlik bölgesi olarak kullanılan bu bölgeler sayesinde Dağlık Karabağ'daki yerleşim yerlerinin bombalanması ve halkın imha edilmesinin önü alınmış oldu. Bununla birlikte, Dağlık Karabağ Cumhuriyeti silahlı kuvvetleri Azerbaycan tarafından işgal edilmiş olan tüm bölgeleri, özellikle tüm Şahumyan bölgesi ile Martuni ve Martakert bölgelerinin doğu kısımlarını kurtaramamışlardır.

31. 1994 Mayısında Azerbaycan, Dağlık Karabağ ve Ermenistan meclis başkanları Bişkek'te yaptıkları görüşmeler esnasında Dağlık Karabağ ihtilafıyla ilgili BDT meclisler arası zirve toplantısının kapanış bildirisini imzaladılar. Böylece, gelecekteki ateşkes antlaşmasının temelleri atılmış oldu. Ateşkes antlaşması 12 Mayıs'ta yürürlüğe girdi ve bazı ihlallere rağmen hâla yürürlükte bulunmaktadır.

32. Dağlık Karabağ sorununun barışçıl çözümüyle ilgili görüşmeler 1992–1994 yıllarında, AGİT çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. 1994 yılından itibaren görüşmeler AGİT Minsk grubu eşbaşkanlarının arabuluculuğunda devam etti. 1994 yılında AGİT'in Budapeşte zirve toplantısı esnasında Minsk grubuna, görüşmeleri, Azerbaycan, Dağlık Karabağ ve Ermenistan olmak üzere ihtilafın tüm taraflarının katılımıyla yapılması doğrultusunda direktif verildi. AGİT çerçevesinde, Ermenistan ve Azerbaycan cumhurbaşkanları ve dışişleri bakanları

arasında yapılan görüşmeler 1999 yılında başladı. Son 17 yılda eşbaşkanlar, taraflara çok sayıda öneriler sunmuşlardır.

33. 2001 yılı başlarında Ermenistan, Azerbaycan ve Fransa başkanları, Paris'teki iki aşamalı görüşmeleri sonucunda prensip olarak ihtilafın çözümü konusunda anlaştilar ve bu anlaşma Ki West'te (ABD) belgeye dönüştürüldü. Fakat daha sonra Azerbaycan sorumluluklarını yerine getirmeyi reddetti.

34. 2004 yılında Ermenistan ve Azerbaycan arasında yeni "Prag" süreci başlatıldı. Görüşmeler şimdilik AGİT Minsk grubu eşbaşkanları tarafından Ermenistan ve Azerbaycan dışişleri bakanlarına takdim edilen ve AGİT genel sekreterine teslim edilmiş "Madrid" prensipleri üzerinde kurulmuştur.

35. Ermenistan Cumhuriyeti, AGİT Minsk grubu eşbaşkanları tarafından gerçekleştirilen arabuluculuk çabalarını, görüşmelerin, ihtilafın çözümü konusunda yeterince enerjiye sahip işlevsel yaklaşımı olarak takdir etmektedir. Bununla birlikte, Minsk grubunun arabuluculuk çalışmalarına karşı Azerbaycan yönetimi tarafından gerçekleştirilen propaganda sonucunda, Azerbaycan halkının %82'si AGİT Minsk grubunun arabuluculuk çalışmalarına karşıdır.

36. AGİT çerçevesinde süregelen barış sürecine paralel olarak, Azerbaycan Cumhuriyeti, yıllar boyu, Dağlık Karabağ sorununun çözümü sorununu farklı uluslar arası podyumlara, özellikle, öznelere çoğunun bu sorunun içeriği ve kaynaklarına yönelik bilgilerinin belli ölçüde az olduğu Birleşmiş Milletler Teşkilatı'na taşıma denemeleri gerçekleştirmektedir. Azerbaycan'ın bu çabaları, sadece ihtilafın barışçıl çözümünü sürüncemede bırakmaya yöneliktir. 14 Mart 2008'de Genel Kurul, Birleşmiş Milletler Teşkilatı'na üye 192 ülkeden sadece 39'unun oylarıyla, kontrol altında tutulan Azerbaycan bölgelerinin durumuyla ilgili Azerbaycan Cumhuriyeti'nin takdim ettiği No. 62/243 tasarısını kabul etmiştir. Birleşmiş Milletler Teşkilatı üyelerinin yaklaşık beşte dördü bu tasarıya destek vermedi. AGİT Minsk grubu eşbaşkanlığını yürüten devletler karşı oy kullandılar. Bu ülkelerin yaptığı ortak açıklamada, tasarının, seçilmiş bazı prensipleri (toprak bütünlüğü prensibi) ihtiva edip, diğer prensipleri (kendi kaderini tayin hakkı vs.) dışarıda bıraktığını belirtmişlerdir. Bu tasarının kabulü, sadece Dağlık Karabağ ihtilafıyla ilgili görüşmeler sürecini baltalamakla kalmamış, Azerbaycan'ın yıllardır sürdürdüğü saldırgan siyasetinin yeni bir dalgasını başlatmasına sebep olmuştur. Azerbaycan, görüşmelerin hâlihazırda masada olan şekli olan "Madrid" önerilerini

bir tarafa koyarak, Dağlık Karabağ ihtilafının çözüm görüşmelerine, Genel Kurul'un yukarıda belirlenen tasarısını temel olarak kabul ettirmeye çalıştı.

37. 6 Haziran 2008'de Ermenistan Cumhuriyeti ve Azerbaycan Cumhuriyeti cumhurbaşkanları Sankt Peterburg'da gerçekleştirdikleri toplantı esnasında görüşmelere esas olarak "Madrid" önerilerinin alınacağı konusunda nihai anlaşmaya vardılar. Cumhurbaşkanları, dışişleri bakanlarına, çözüme ulaşmamış ihtilaflarla ilgili tarafların ortak bir yaklaşım sergileyebilmeleri amacıyla "Madrid" önerilerini esas alarak görüşmelere devam etmeleri talimatı verdiler. Buna rağmen Azerbaycan, Sankt Petersburg görüşmesi sonrasında Azerbaycan'da 2008 Ekiminde yapılan başkanlık seçimlerine kadar, engelleyici siyasetine en yüksek mevkiden devam ederek "Madrid" önerilerini sabote etmiştir.

38. Görüşme süreci, 2 Kasım 2008'de Rusya başkanı Medvedev'in arabuluculuğu ve girişimiyle yenilenmiştir. Medvedev, AGİT Minsk grubunun eşbaşkanı olan devletin başkanı olarak katılmaktaydı. Moskova görüşmeleri sonucunda Ermenistan Cumhuriyeti, Azerbaycan Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu başkanları "Dağlık Karabağ ihtilafı konusunda deklarasyon" imzaladılar. Bu girişim AGİT Minsk grubu eşbaşkanları tarafından tasdik edilip onaylandı. Deklarasyonun prensipleri şunlardır.

- (a) Dağlık Karabağ ihtilafının siyasi ve barışçıl çözümü,
- (b) Dağlık Karabağ ihtilafının uluslar arası normlar ve prensipler doğrultusunda düzenlenmesi,
- (c) AGİT Minsk grubu eşbaşkanlarının arabuluculuğu çabalarının devamlılığının tasdik edilmesi,
- (d) "Madrid" önerileri doğrultusunda görüşmelere devam edilmesi,
- (e) Düzenlemenin uluslar arası garantilerle desteklenmesinin kabulü, ve
- (f) Güven artırıcı önlemlerin gerçekleştirilmesi için şartlar yaratmak.

Deklarasyonun imzalanması, görüşmeler sürecinin desteklenmesi açısından olumlu bir adımdı. Buna rağmen, Azerbaycan sadece engelleyici siyasetine devam etmekle kalmamış, deklarasyonun bazı maddelerini, özellikle (a) sorunun düzenlenmesi, Azerbaycan tarafından güç kullanımını engellemediği ve (b) uygulanabilir tek prensibinin toprak bütünlüğü prensibi olduğu vs. gibi farklı bir şekilde yorumlayarak çarpıtmaya çalışmıştır.

39. 4 Aralık 2008’de Ermenistan Cumhuriyeti ve Azerbaycan Cumhuriyeti dışişleri bakanları Helsinki’de AGİT bakanlar kurulu oturumu dâhilinde AGİT Minsk grubu eşbaşkanlarıyla görüştüler. AGİT’in Minsk grubu eşbaşkanlığı yapan devletlerin dışişleri bakanları, ihtilafın silahlı çözüm şeklinin kabul edilemez olduğunu açıklayıp, taraflara, barışçıl çözüm seçeneğine olan inançlarını bir defa daha tasdik etmeleri çağrısında bulundular. Bakanlar aynı zamanda Moskova deklarasyonunun değerini ve görüşmelerin Minsk grubu eşbaşkanları aracılığıyla “Madrid” önerileri üzerinden devam edilmesinin gerekliliğini vurguladılar. Bakanlar, taraflara yaptıkları çağrıda, Temel Prensipleri son şekle getirmek ve bütünsel bir barış antlaşması hazırlama çalışmalarına başlamaları gerektiği konusunda uyardılar.

40. 5 Aralık 2008 ‘de AGİT’in 56 katılımcı devletlerinin dışişleri bakanları Helsinki’de bir deklarasyon yayınlayıp, Dağlık Karabağ ihtilafının barışçıl ve siyasi düzenlenmesi ile güven arttırıcı önlemlerin şekillendirilmesi ve ateşkesin devamlılığını sağlayan çabaları memnuniyetle karşıladıklarını belirttiler. Bakanlar, Moskova deklarasyonunun öneminin altını çizip, Ermenistan Cumhuriyeti ve Azerbaycan Cumhuriyeti başkanlarının Sankt Peterburg ve Moskova görüşmelerinden bu yana elde ettikleri olumlu süreci ve görüşmeleri Minsk grubu eşbaşkanları aracılığıyla “Madrid” önerileri üzerinde devam etmenin uygunluğu konusunda tarafları ciddi bir şekilde teşvik etmişlerdir. Tarafları ayrıca, ihtilafı bölgeden keskin nişancıları hemen geri çekmeleri, Temel Prensipleri sonlandırmaya yönelik çabalara hız verme ve bütünsel bir barış antlaşması hazırlama çalışmalarına başlamaları konusunda teşvik ettiler.

41. Ermeni tarafı bu açıklamaları memnuniyetle karşıladı ve tarafların belirtilen açıklamalara sadık kalarak görüşme süreci zarfında ilerleme gösterebilecekleri belirtti. Azerbaycan tarafı ise, uluslar arası toplumun çağrısını tekrar hakir gördü.

42. Cumhurbaşkanı Serj Sargsyan ve İlham Aliyev 29 Ocak 2009’da Zürih’te gerçekleştirdikleri görüşmeyi yapıcı olarak değerlendirip iki dışişleri bakanlarına Minsk grubu eşbaşkanları aracılığıyla “Madrid” önerileri temelinde görüşmelere devam etme talimatını verdiler.

43. Bununla birlikte, Azerbaycan engelleyici yaklaşımını sürdürüp 22 ve 26 Aralık 2008’de Genel Kurul’da “Ermenistan Cumhuriyeti’nin Azerbaycan Cumhuriyeti’ne karşı silahlı saldırganlığının gerçek sonuçları hakkında tebliğ” ve “Devletlerin toprak bütünlüğü konusundaki temel kural ve Ermenistan’ın revizyonist taleplerinin ışığı altında kendi kaderini

tain etme konusunda tebliğ” gibi bazı tebliğler sunmuştur. Bunlar sadece barışçıl düzenleme sürecine darbe vurmak ve Dağlık Karabağ sorununun içeriğini çarpık bir şekilde yorumlamakla kalmayıp, Azerbaycan’ın, Dağlık Karabağ ve Ermenistan Cumhuriyeti’ne karşı silahlı saldırganlık gerçekleştirme imkânını yasallaştırmaya yönelik çalışmalardır. Azerbaycan’ın düşmanca açıklamaları ile tehditleri ve yürürlükte olan ateşkesin sıklıkla ihlal edilmesi, aslında kendiliğinden saldırganlık unsurlarıdır.

44. Barış görüşmeleri esnasında Azerbaycan’ın engelleyici tutumuna cevap olarak, AGİT’in Minsk grubu eşbaşkanları, Azerbaycan’ın Birleşmiş Milletler Teşkilatı bünyesindeki temsilcisinin ricasıyla 22 ve 26 Aralık 2008 tarihinde dağıtılmış olan iki tebliğe rağmen, Dağlık Karabağ ihtilafının askeri çözümü olmadığı konusunda 19 Şubat 2009’da ortak bir açıklama yapmışlardır. İki ülke başkanlarının 2 Kasım 2008 Moskova deklarasyonu ile bu yönde çalışacakları güvencesi vermiş olduklarını göz önünde bulundurarak, söz konusu tebliğlerin Dağlık Karabağ ihtilafının barışçıl ve siyasi düzenlenmesi niyetiyle Minsk grubu çerçevesinde sürdürülen görüşmeleri etkilemeyeceği ümidini belirtmişlerdir.

45. AGİT Minsk grubu eşbaşkanlarının yaptıkları açıklamaya karşın, Azerbaycan, Dağlık Karabağ sorununun çarpık yorumlanması yönündeki çabalarını sürdürmektedir. Azerbaycan, 23 Ocak ve 17 Şubat 2009’da Birleşmiş Milletler Teşkilatı’nda “Azerbaycan topraklarının saldırgan işgalcisi olarak Ermenistan’ın uluslararası sorumluluğu hakkında tebliğ” ve “Azerbaycan’ın Dağlık Karabağ bölgesinde ve bu bölgeyle ilgili ihtilaf ile ilgili Azerbaycan’ın yaklaşımına Birleşmiş Milletler Teşkilatı üyesi devletlerin ve uluslararası kuruluşların desteği” konulu yeni tebliğler ortaya sürmüştür.

46. 10 Temmuz 2009’daki Büyük Sekizli devletlerin Akvıla zirvesinde, ABD başkanı Obama, Rusya başkanı Medvedev ve Fransa başkanı Sarkozy tarafından Dağlık Karabağ ihtilafıyla ilgili ortak açıklama yapılmıştır. Bu açıklamanın metnini sunmaktayız.

“Bizler, AGİT Minsk grubu eşbaşkan devletlerinin Fransa, Rusya ve ABD başkanları, Dağlık Karabağ ihtilafının düzenlenmesi konusunda Temel Prensiplerin sonuçlandırılmasıyla ilgili Ermenistan ve Azerbaycan önderlerinin çabalarına destek verme konusundaki kararlılığımızı tasdik etmekteyiz.

Aracılarımıza, eşbaşkanlar tarafından son olarak şekillendirilmiş olan Temel Prensiplerin, Kasım 2007’deki Madrid belgesinin yenilenmiş seçeneğini Ermenistan ve Azerbaycan başkanlarına takdim etmeleri talimatını vermekteyiz. Ermenistan ve Azerbaycan başkanlarına,

aralarında kalan birkaç görüş ayrılığını çözmeye ve anlaşmayı, bütüncül düzenlemenin hatlarının belireceği Temel Prensipler çerçevesinde sona erdirme çağrısında bulunmaktayız.

Kanıtların sıralanması ABD, Fransa ve Rusya başkanları, Ermenistan ve Azerbaycan'a, 2007 yılının Kasım ayında Madrid'te düzenlemenin Temel Prensiplerinin ön seçeneğini sunmuşlardır.

Temel Prensipler, Helsinki kapanış belgesinde yer alan güç kullanılmaması, toprak bütünlüğünün korunması ve halkların eşit hakları ve kendi kaderini tayin hakkı prensipleri üzerinde kurulu mantıklı kompromisler yansıtmaktadır.

Temel Prensipler, özellikle şunları öngörmektedir.

- Dağlık Karabağ'a bitişik bölgelerin tekrar Azerbaycan'ın denetimine bırakılması,
- Dağlık Karabağ'ın güvenliği ve kendi kendini yönetme konusunu güvence altına alarak ara statü belirlenmesi,
- Ermenistan'ı Dağlık Karabağ'a bağlayan koridor,
- Gelecekte hukuki açıdan mecburi, irade ifadesi sayesinde Dağlık Karabağ'ın nihayi hukuki statüsünün belirlenmesi,
- İç göçe mecbur bırakılan tüm şahısların ve tüm kaçakların kendi eski yaşam bölgelerine dönüş hakkı, ve
- Barış operasyonları da dâhil olmak üzere, uluslar arası güvenlik garantileri.

Ermenistan ve Azerbaycan tarafından Temel Prensiplerin onaylanması, Ermenistan ve Azerbaycan ve tüm bölge için barış, güvenlik ve refah dolu bir gelecek sağlayıp bütünsel bir düzenleme geliştirilmesi imkânı verir.

47. 26 Temmuz 2010'da Moskova'da, Dağlık Karabağ ihtilafıyla ilgili Rusya Federasyonu başkanı Dimitri Medvedev, ABD başkanı Barak Obama ve Fransa Cumhuriyeti başkanı Nikola Sarkozy tarafından kabul edilen ortak deklarasyon.

“Bizler, AGİT Minsk grubu eşbaşkan devletlerinin Fransa, Rusya ve ABD başkanları, Dağlık Karabağ ihtilafının düzenlenmesiyle ilgili Temel Prensiplerin sonuçlandırılması konusundaki Ermenistan ve Azerbaycan önderlerinin çabalarına destek verme konusundaki kararlılığımızı tasdik etmekteyiz.

İki tarafın da kalıcı çözümün Helsinki prensiplerine ve 10 Temmuz 2009'da Akila'da Büyük Sekizli zirvesinde tarafımızdan yapılan deklarasyonla önerdiğimiz, özellikle Dağlık

Karabağ'a bitişik ve Ermenilerin denetimi altındaki bölgelerin geri verilmesi, Dağlık Karabağ'a güvenlik ve egemenlik garanti eden ara statü verilmesi, Ermenistan'ı Dağlık Karabağ'a bağlayan koridor, ileriki aşamada Dağlık Karabağ'ın nihai statüsünün hukuki iradesini ifade etmesi sayesinde belirlenmesi, iç göçe mecbur bırakılanlara ve kaçaklara dönüş hakkı ve barış operasyonları da dâhil olmak üzere, uluslar arası güvenlik garantileri unsurlarına dayanması gerektiğini kabul ettiklerini memnuniyetle karşılamaktayız.

Şimdi, Ermenistan ve Azerbaycan başkanlarının sıradaki adımı atıp, barış antlaşmasını hazırlamaya imkân sağlayacak olan Temel Prensiplerle ilgili çalışmaları sonuçlandırmaları gerekmektedir. Bizler, Almata'da gerçekleştirilecek olan AGİT başkanlarının gayri resmi toplantısı çerçevesinde öngörülen ikili görüşmelere hazırlanmaları niyetiyle görüş ayrılıklarının üstesinden gelebilmeleri amacıyla iki tarafa destek olmaları konusunda faal bir şekilde çalışmaları için bakanlarımıza ve eşbaşkanlarına talimat verdik”.

48. 1 Aralık 2010'da Astana'da kabul edilen AGİT Minsk grubu eşbaşkanı devletlerin heyetlerinin başkanları ve Azerbaycan ile Ermenistan başkanlarının ortak deklarasyonu.

“Kazakistan'ın başkenti Astana'da, AGİT zirve toplantısı çerçevesinde, AGİT Minsk grubu eşbaşkanı devletleri heyetleri başkanları (Rusya Federasyonu başkanı Dimitri Medvedev, Fransa başbakanı Fransua Fiyon ve ABD dışişleri bakanı Hilari Rodhem Klinton), Azerbaycan başkanı İlham Aliyev ve Ermenistan başkanı Serj Sargsyan, Dağlık Karabağ sorununun çözümü için daha kararlı çabaların sarf edilmesi zamanının gelmiş olduğu konusunda anlaştılar. Onlar, bu bağlamda Rusya başkanıyla Azerbaycan ve Ermenistan başkanlarının 2 Kasım 2008'de Moskova'da ve 27 Ekim 2010'da Astrahan'da yaptıkları açıklamaları hatırladılar. Ayrıca, barışçıl ve görüşmeler sonucunda elde edilen çözümün istikrar ve güvenlik getireceği, bölge ülkelerini barıştırma konusundaki tek yol olduğu konusunda hemfikir oldular.

Ermenistan ve Azerbaycan başkanları, uluslar arası hukuk prensipleri ve normlarına, Birleşmiş Milletler Teşkilatı paktı, Helsinki kapanış bildirgesi ve başkanlar Medvedev, Sarkozy ve Obama'nın 10 Temmuz 2009'da Akvila ve 26 Haziran 2010'daki Moskova açıklamalarına dayanarak Dağlık Karabağ ihtilafının nihai düzenlenmesi yönünde çalışmaya hazır olduklarını teyit ettiler.

AGİT eşbaşkanlığı yapan üç devlet, Ermenistan ve Azerbaycan başkanlarına, barışçıl düzenlemeye ulaşma yolunda gerekli kararları alma konusunda destek vermeye söz verdiler ve Ermenistan ile Azerbaycan önderlerine, yeni bir şevkle Temel Prensiplerde hâla var olan sorunların çözümüne eğilmeleri çağrısında bulunup, eşbaşkanlarına, benzer çabaları desteklemek niyetiyle çatışma taraflarıyla çalışmalar yapmaya devam etmeleri talimatını verdiler.

Görüşmeler için daha elverişli bir ortam yaratmak niyetiyle, ateşkesin sürekliliğini sağlamak ve tüm alanlarda güven temin eden çalışmalar gerçekleştirmek açısından ilave adımlar atma çağrısında bulundular.

49. Rusya, Ermenistan ve Azerbaycan başkanları arabuluculu görüşmelerinin sonunda **5 Mart 2011'da Soçi'de** ortak bir açıklama yaptılar.

“Ermenistan Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu ve Azerbaycan Cumhuriyeti başkanları, Rusya Federasyonu başkanının davetiyle 5 Mart 2011'de Soçi'de buluşup Dağlık Karabağ ihtilafının düzenlenmesi süreci ve perspektiflerini görüştüler.

Başkanlar, 27 Ekim 2010 tarihinde Astrahan'da kabul edilen üçlü deklarasyonun fiili gerçekleştirilmesi sorunlarını görüşerek, bu belgede öngörülen faaliyetlerin ışığı altında, güven sağlayıcı şu adımları hayata geçirmek konusunda anlaştılar.

1. Savaş esirlerinin değişimini mümkün olan en kısa zamanda gerçekleştirmek,
2. Tüm tartışmalı konuları barışçıl yöntemlerle çözmeye çalışmak ve olası olayların soruşturmasını ateşkes hattı boyunca, tarafların katılımıyla, AGİT Minsk grubu eşbaşkanlarının himayesinde ve AGİT başkanının özel temsilcisinin desteğiyle gerçekleştirmek.

Başkanlar, Dağlık Karabağ ihtilafının düzenlenmesi konusunda düzenli görüşmeler yapma konusundaki gerekliliğin altını çizdiler ve bu görüşmeleri, AGİT Minsk grubu eşbaşkanlarının çalışmalarını tamamlama bazında, bugünkü formatta devam etmekte anlaştılar”.

Belirtmek gerekir ki, Soçi görüşmeleri öncesinde Ermenistan yapıcı bir adım atmış ve AGİT Minsk grubunun son önerilerinin, daha sonraki görüşmeler için esas olarak kabul edilirdiğini açıklamıştı. Azerbaycan'ın Soçi'deki tepkisi olumsuzdu. Dahası, Soçi görüşmelerinden sonra Ermenistan dışişleri bakanı AGİT'in çağrısına cevap olarak,

Ermenistan tarafının son önerilerle ilgili olumlu cevabını tekrar kesin bir şekilde açıkladı, fakat Azerbaycan tarafından herhangi bir cevap gelmedi.

IV. Azerbaycan'ın saldırgan siyaseti

Dağlık Karabağ ihtilafının çözümü konusunda Azerbaycan Cumhuriyeti tarafından ortaya konan saldırgan siyaset son zamanlarda yoğunluk kazanmış ve Güney Kafkasya'daki bölgesel barışı ve güvenliği ciddi bir şekilde tehdit etmektedir, bu ise, AGİT Minsk grubu çerçevesinde ihtilafın barışçıl düzenlenmesi sürecini engellemektedir. Güney Kafkasya'da kullanılan herhangi dikkatsiz bir kelime, herhangi sorumsuz adım öngörülemeyecek sonuçlar doğurabilir, bu açıdan, Azerbaycan'ın silahlanması ve en yüksek mevkiden yapılan saldırgan açıklamalar genel ortamın gerginliğini daha da arttırmaktadır. Azerbaycan, AGİT Minsk grubu çerçevesinde sürdürülen görüşmelerin ruhuna aykırı olarak yıllar boyu büyük çaplarda Ermeni karşıtı propaganda hazırlayıp gerçekleştirmekte, Ermenilere karşı ırkçı nefret duyguları ve hoşgörüsüzlük tohumları ekmektedir.

Azerbaycan, kısa bir süre içinde askeri harcamalarını on misli arttırıp, uluslar arası antlaşmalarla öngörülen silahlanmayı kısıtlayıcı normları belirgin bir şekilde çiğnemekte, özellikle Avrupa'da olağan silahlı kuvvetlerle ilgili antlaşmayla öngörülen, silahlanmada izin verilen azami sınırları aşmaktadır. Azerbaycan'ın düşmanca açıklamaları ve tehditleri ile yürürlükte olan ateşkesin sıklıkla ihlâli, saldırganlık unsurlarıdır. Azerbaycan, uluslar arası alanda Dağlık Karabağ sorununu çarpık bir şekilde göstermeye devam ederek 1988–1991 yıllarında Dağlık Karabağ'a karşı gerçekleştirdiği etnik temizlikleri ve baskı siyasetini örtmeye çalışmaktadır. Belirtilen işlemler, sonuçta Dağlık Karabağ Cumhuriyeti'nin kendi kaderini tayin etmiş halkına karşı açık saldırganlık ve uluslar arası terör teşkilatlarıyla yakın ilişki içinde olan paralı askerlerin katılımıyla geniş çapta askeri harekâta dönüştü. On binlerce sivil hayatını kaybetti.

Azerbaycan'ın başlattığı 1991–1994 savaşının izleri hâla tazeyken, Azerbaycan yeni bir savaş çıkartmaya yönelik siyaset uygulamaktadır. Azerbaycan, farklı uluslar arası kuruluşlar nezdinde Dağlık Karabağ sorunuyla ilgili “tebliğ” ve söylem taslakları ortaya dökmektedir. Bu ise sadece görüşmeler üzerinde menfi bir etki yaratmakla kalmayıp, Dağlık Karabağ ve Ermenistan'a karşı olası silahlı saldırıyı yasalastırmaya yönelik Azerbaycan'ın niyetini göstermektedir.

Doğrudan görüşmeler sürecine katılmış farklı kurumların belgelerinde kayıtlı noktalar gerçekleştirildiğinde, Dağlık Karabağ sorununun düzenlenmesi için ciddi imkânların mevcut olduğunu sanıyoruz. Bu belgelere göre, Dağlık Karabağ ihtilafıyla ilgili her türlü askeri yöntemden kaçınmak gerekmekte ve taraflar, görüşmeler sayesinde sorunun siyasi, barışçıl düzenlenmesine ulaşmayı kendilerine şiar edinmeleri gerekmektedir.

Ermeni tarafları, Dağlık Karabağ Cumhuriyeti ve Ermenistan Cumhuriyeti, tarafların diyalog ve barış sürecine zarar vermesi ihtimali olan adımlardan geri durma konusunda bilincinin, Dağlık Karabağ sorununun barışçıl düzenlenmesi sürecinde ilerleme imkânı vereceğine emindir.

